

Un espai per a l'APS al BANC DELS ALIMENTS DE BARCELONA*

Marta Argacha Torrecilla

Al llarg d'aquestes línies us mostrem com una entitat social, en aquest cas el Banc dels Aliments, pot ser un excel·lent marc per a experiències d'aprenentatge servei. El Banc dels Aliments de Barcelona¹ ofereix a les escoles i instituts de la ciutat una proposta d'aprenentatge servei que consta d'una conferència als centres escolars, de la promoció d'una recaptada d'aliments i d'una visita a les seves instal·lacions per fer de voluntaris per un dia ajudant en les tasques diàries del Banc. L'entitat, a més, obre les seves portes i ofereix els seus recursos a noves idees, activitats i persones que vulguin millorar la seva proposta, sempre que es respectin els objectius i els ideals del Banc dels Aliments.

Començarem l'article amb la introducció a la realitat dels Bancs d'Aliments i amb una mica d'història; profunditzarem en les informacions del Banc de Barcelona i en concret en la proposta d'aprenentatge servei que ofereix a les escoles de la ciutat i, finalment, presentarem una mostra d'experiències d'activitats de centres escolars que han participat al Banc dels Aliments de Barcelona.

Què és un Banc d'Aliments?

La principal tasca d'un Banc d'Aliments (BA) és lluitar contra el malbaratament alimentari, recuperant els aliments que no són comercialitzables però sí consumibles de les empreses i indústria agroalimentària, per tal de distribuir-los entre les persones que els necessiten a través de les entitats benèfiques.

Els Bancs d'Aliments van néixer a causa de l'existència de bosses de pobresa i col·lectius marginals que no es poden permetre una alimentació suficient en quantitat i qualitat en les societats desenvolupades on, paral·lelament, hi ha sobreproducció alimentària. A aquest grup social se l'anomena Quart Món. La raó de l'existència dels Bancs d'Aliments és que, èticament, no pot permetre's la destrucció d'aliments aptes per al consum en societats on hi ha membres amb mancances alimentàries.

La història del primer Banc d'Aliments del món comença al 1966 quan John Van Engel, jubilat i voluntari d'algunes entitats benèfiques, va observar que a la seva ciutat, Phoe-

* Aquest article forma part d'un projecte de recerca més ampli –"Aprenentatge servei: una proposta d'educació en valors"– que s'ha realitzat al GREM (Grup de Recerca en Educació Moral) de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona sota la direcció de Josep Ma Puig Rovira i Xus Martín García. Ha rebut diversos ajuts ARIE concedits per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya. Marta Argacha Torrecilla és llicenciada en Pedagogia per la Universitat de Barcelona i participa com a investigadora al GREM.

¹ Agraeixo sincerament, en especial a Carme Costa i Rafel Ruiz, l'oportunitat d'haver pogut participar en les activitats educatives i les facilitats que m'han ofert des del Banc dels Aliments de Barcelona. El meu agraïment als voluntaris de la Campanya Escoles, que m'han ensenyat moltes coses: Jordi Carbonell, Antoni Dolader, Terè Bros, Santi Latorre i Narcís Salvatella. I també als voluntaris d'altres departaments: Teresa Cerdà, Rodrigo González, Juliana Sangoi, Carmen Zambrano, Hernán Pesquer, Joan Cànovas i a la resta de voluntaris que m'han acollit com una més.

nix, moltes persones acudien a la brossa dels supermercats al final de la jornada laboral. Aquesta gent recollia els aliments que el comerç retirava de la venda però que, en molts casos, encara era consumible. El Sr. Van Engel va decidir dignificar aquesta recollida i va crear el St. Mary Food Bank. Més endavant, veient l'èxit d'aquesta tasca, els Bancs d'Aliments es van anar estenent arreu del món. A Europa va arribar al 1984 a París.

La Fundació benèfica Banc dels Aliments de Barcelona² va néixer al 1987. Jordi Peix, fundador del Banc, va conèixer l'existència d'un Banc d'Aliments a França i observant la situació d'alguns col·lectius a la nostra ciutat va considerar necessari crear-ne un aquí. Actualment, a Espanya hi ha 52 Bancs d'Aliments que es troben agrupats a la Federació Espanyola, FESBAL, que alhora es troba dins de la Federació Europea de BA³, FEBA. A la Unió Europea hi ha 232 Bancs d'Aliments agrupats, repartidors a 18 països, que compten amb més de 6.406 voluntaris.

Tots els Bancs d'Aliments que actuen a Europa comparteixen els mateixos principis ètics, una mateixa filosofia que es recull en una Carta Fundacional que determina que el seu funcionament es basa en la donació i el repartiment d'aliments de manera gratuïta i sense ànim de lucre. Per tant, totes les funcions que realitza tot Banc d'Aliments estan supeditades al principi de la gratuïtat i del treball voluntari. Per assegurar una distribució justa, es reparteix a través de les entitats benèfiques reconegudes, que són les úniques que per la seva relació directa amb aquestes persones poden assegurar el destí correcte dels ajuts alimentaris. Finalment, els Bancs d'Aliments contribueixen a la sostenibilitat, aprofitant els excedents alimentaris que d'altra manera haviem de ser destruïts.

Principis ètics del Bancs d'Aliments	
DONACIÓ	La donació s'entén com la gratuïtat de les aportacions, basada en la voluntat de lluitar contra el malbaratament.
REPARTIMENT	La distribució esdevé gratuïta i els aliments es reparteixen entre les persones necessitades per mitjà d'un canal específic: les entitats locals que lluiten contra la fam.

Eixos d'articulació dels principis ètics	
APROVISIONAMENT	La lluita contra el malbaratament consisteix a recuperar els excedents agrícoles, els excedents de producció de la indústria agroalimentària o de productes no comercialitzables però consumibles. També els excedents de cadenes de restaurants i menjadors i, finalment, els productes de col·lectes organitzades en grans superfícies, escoles, empreses, etc. Totes les aportacions han de ser gratuïtes.

² El Banc dels Aliments de Barcelona (www.bancdelsaliments.org) està situat al carrer Motors, 122 de Barcelona. Tel. +34 93 346 44 04

³ www.eurofoodbank.org

DISTRIBUCIÓ	<p>Els Bancs d'Aliments són fundacions al servei d'altres institucions que lluiten contra la fam. No distribueixen directament a persones necessitades, sinó que ho fan sempre per mitjà del canal d'aquelles altres institucions o grups que tenen relació directa amb les persones necessitades.</p> <p>S'estableix un acord d'aprovisionament gratuït entre el Banc dels Aliments i les institucions beneficiàries, sempre que el Banc pugui aportar aquests aliments. L'ajut alimentari arriba als beneficiaris mitjançant aquestes institucions a través de menjadors socials, àpats compartits en centres d'acollida i/o residències, bosses d'aliments, etc.</p>
FUNCIONAMENT	<p>Els Bancs d'Aliments rebutgen la primacia dels diners i el seu objectiu és el de promoure una solidaritat activa i responsable. En conseqüència s'esforcen a donar testimoni de pobresa, acceptant la carència de mitjans i la dependència envers els altres. El seu funcionament s'assegura pels donatius de material per a equipament, l'assumpció de despeses de funcionament per part de tercers, i pels donatius i les subvencions.</p>
GESTIÓ	<p>De la gestió se'n fan càrrec persones voluntàries i institucions de diferents filiacions espirituals i morals. D'aquesta manera, es dona testimoni de com, malgrat aquestes diferències, es pot fer camí tots ple-gats en el servei als altres.</p>

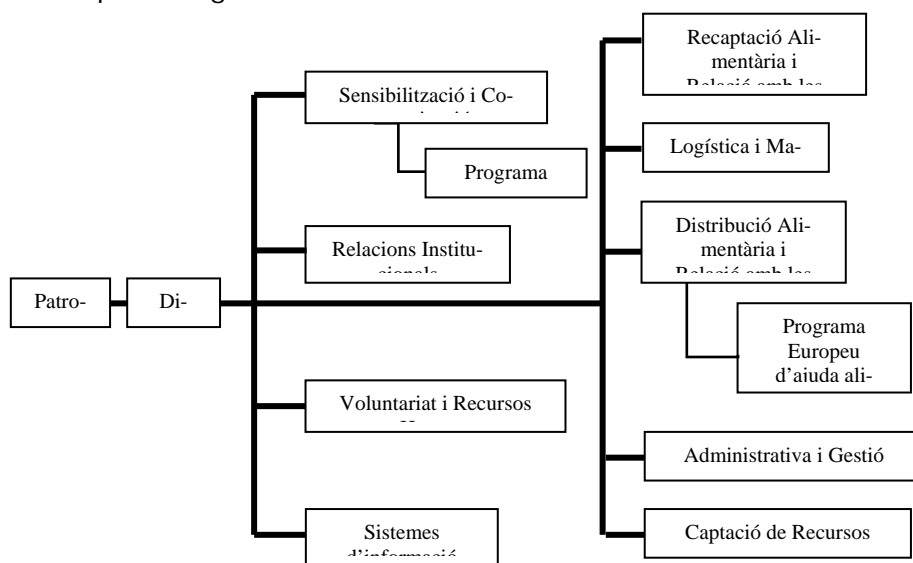
En coherència amb la Carta Fundacional, cada Banc determina els seus propis objectius de treball, ja que cada un ha de respondre a una realitat, unes necessitats i unes persones diferents. Així doncs, el Banc dels Aliments de Barcelona té redactats un conjunt d'objectius pels quals treballa a diari:

- Lluitar contra el malbaratament i la pobresa per un món més just. Aquest és el principal objectiu del Banc; es treballa per conscienciar la indústria alimentària i la societat en general de la necessitat de recuperar el màxim d'aliments que no es comercialitzaran.
- Mantindre un pont per a la solidaritat alimentària com a aportació realista al desenvolupament sostenible. Aquest objectiu s'assoleix posant en comunicació excedents alimentaris i necessitats bàsiques. D'aquesta manera s'evita la destrucció innecessària de productes consumibles.
- Participar en la reducció de l'exclusió. El Banc dels Aliments de Barcelona col·labora en la tasca de fer un món més habitable. Concretament en una gran conurbació, on la marginació representa una gran dificultat per al ple desenvolupament d'algunes persones .
- Promoure la utilització més eficient dels recursos. Mitjançant la pràctica de la solidaritat alimentària per aquells aliments consumibles però no comercialitzables. Els excedents de les empreses serveixen per alimentar aquelles persones que no disposen dels recursos necessaris per mantenir una bona alimentació.
- Contribuir a l'exercici del dret a una alimentació suficient i saludable per a tot ésser humà. La Declaració dels Drets Humans determina que "tot ésser humà té dret a una alimentació suficient i saludable" dins l'article 25.1 amb data 10 de desembre de 1948.

- Participar en el desenvolupament sostenible per un món més net. Recuperant els excedents alimentaris consumibles s'evita la seva destrucció i els residus que genera.

Organització del Banc dels Aliments de Barcelona

Per organitzar els objectius que contempla la Carta Fundacional, el Banc dels Aliments ha de desenvolupar quatre funcions bàsiques: la captació d'aliments, l'emmagatzematge, la distribució i l'administració, complementades amb funcions de suport com els recursos humans, la comunicació i publicitat, la informàtica i les relacions institucionals. Per sobre d'aquestes tasques hi ha el Patronat, que està format per persones que fa molts anys que són al Banc dels Aliments, el coneixen a la perfecció i són els responsables de la presa de decisions; molts d'ells hi són des de les dates de la fundació. El desenvolupament diari del Banc és massa complex perquè el puguin dur a terme els voluntaris de manera autònoma i per això és imprescindible la figura de la Direcció, que coordina les funcions del Banc per assegurar-ne l'eficàcia.

La primera funció del Banc dels Aliments és la captació d'aliments, una tasca bàsica perquè, sense les donacions, el Banc no té sentit. Es realitza des del Departament de Recaptació, que funciona gràcies a la tasca d'una desena de voluntaris que treballen a diari posant-se en contacte amb empreses per conscienciar-les de la importància de la recuperació dels excedents que generen. Aquesta és la tasca principal de la lluita contra el malbaratament, recuperar aliments no comercialitzables però sí consumibles per distribuir-los entre els més necessitats, i conscienciar les empreses de la necessitat d'aprofitar el que per a ells és un sobrant. Per exemple, a Mercabarna, una de les fonts de donacions, es recuperen aliments frescos: fruites, verdures i peix decomissat, a diari, que es distribueixen a les entitats receptores.

El Banc dels Aliments de Barcelona també participa en el Programa Europeu d'Ajuda Alimentària per als més Desafavorits. Un programa gestionat per la Unió Europea que compra els excedents alimentaris dels països membres i després els redistribueix segons l'índex de pobresa de cada país. Espanya, malauradament, és un dels països que més excedents rep. El govern espanyol, llavors, els subhasta entre les empreses alimentàries a un preu baix, amb la condició que part de la producció final sigui donada als Bancs d'Aliments per repartir-los a les entitats. Aquesta és una aportació molt important per al Banc ja que els productes que arriben són de primera necessitat com llet, llet de continuació, sucre, pasta... que són els aliments que no acostuma a rebre de les donacions normals. Es reben productes de la UE quatre vegades a l'any.

El segon aspecte del qual parlarem és la gestió dels aliments a través dels dos magatzems dels quals disposa el Banc, el més gran situat al carrer Motors, 122 i l'altre situat a Mercabarna, de petites dimensions. El magatzem del carrer Motors és alhora on treballen els voluntaris del Banc. La Carta Fundacional estableix que un Banc d'Aliments ha de tenir esperit de pobresa i de dependència dels altres, i és per això que el BA no pot disposar d'un immoble en propietat. L'actual magatzem està cedit per la Generalitat de Catalunya i el Consorci de la Zona Franca indefinidament. Aquest gran espai de 2.500 m² serveix per unificar totes les donacions provinents de diferents parts de la comarca, preparar els lots i facilitar la recollida a les entitats. El magatzem també disposa de dues càmeres, una frigorífica que es troba a 7°C i un congelador a -22°C. L'espai d'emmagatzematge està dividit en dos per tal de poder diferenciar les recaptacions de les empreses i els productes de la UE. Ha de ser així, perquè per a la UE corresponen més entitats receptores i la gestió administrativa funciona diferent. L'entrada al magatzem disposa d'un gran pati, molt necessari per poder realitzar les descàrregues dels tràilers de les empreses i la càrrega a les furgonetes i petits camions de les entitats benèfiques.

Un cop els aliments han arribat al magatzem els voluntaris s'encarreguen de donar d'alta tot el que ha entrat i després han de muntar els lots que seran entregats. Aquesta és una de les feines més importants ja que a les entitats no se'ls poden entregar els aliments en palets a causa de les dimensions i, per tant, se'ls ha d'adequar i facilitar l'entrega en volums més petits. Un cop entregats els aliments, aquests s'han de donar de baixa al sistema informàtic per tal de no comptar amb ells en les següents entregues.

El Departament de Distribució s'encarrega de fer aquesta tasca de manera justa i proporcional. La distribució es basa en les necessitats dels usuaris que arriben a les entitats, si són residències, menjadors socials, parròquies, centres de dia, gent gran, nens, presos, toxicòmans i ex-toxicòmans, famílies, mares solteres, persones a l'atur, immigrants sense recursos, nadons... Aquestes entitats han d'estar homologades pel BA per poder gestionar correctament la distribució i que aquesta sigui legal. Per estar homologada, l'entitat ha d'estar registrada com a tal a la Generalitat i ha de complir uns requisits mínims. És molt important assegurar el repartiment just i per això constantment es realitzen seguiments a les entitats per evitar qualsevol irregularitat.

La quarta funció del Banc dels Aliments es realitza des del Departament Administratiu, que ha de controlar tots els moviments de magatzem, a part de gestionar la comptabilitat general, la confecció de la documentació de la Fundació i la tramitació dels expedients necessaris. Aquest és un departament petit, però també portat per voluntaris molt entregats a la seva tasca.

Com es pot comprovar, el funcionament del Banc dels Aliments, organització benèfica i suportada pel treball dels voluntaris, és totalment comparable al funcionament d'una empresa. El Banc disposa d'un Departament de Recursos Humans que s'ocupa de la gestió del personal voluntari, les formacions i el seu seguiment. El Departament de Comunicació i Publicitat té com a objectiu prioritari donar a conèixer el projecte solidari que duu a terme el Banc dels Aliments. Com a tercer departament que dona suport a les funcions bàsiques, hi ha el d'Informàtica, imprescindible avui en dia, perquè tots els aspectes de la gestió del Banc requereixen d'un suport informàtic. Els equips de què disposa el Banc són obtinguts a partir de donacions de particulars, empreses o altres organitzacions benèfiques, igual que els programes que utilitza. En aquest cas, a part dels voluntaris capacitats per a l'explotació dels recursos informàtics, cal la presència d'un professional quan s'esdevé algun problema més complex.

Campanya Escoles

L'any 2002, amb la intenció d'ampliar el radi de sensibilització envers els problemes socials que existeixen a la nostra ciutat, es va incentivar una campanya als centres escolars de Barcelona per tal de portar més enllà la lluita contra el malbaratament: una proposta participativa a la comunitat educativa implica alumnes, famílies i personal docent. Prop de 50 centres educatius van participar-hi aprofitant el Dia Mundial de l'Alimentació, el 16 d'octubre, realitzant activitats de comprensió i reflexió quant als canvis i diferències socials existents a Barcelona, i es va donar l'oportunitat de participar activament realitzant una recollida d'aliments.

La Campanya Escoles del Banc dels Aliments de Barcelona és una proposta educativa que clarament es pot definir com una iniciativa d'aprenentatge servei. Ofereix un conjunt de tres activitats relacionades entre elles: la xerrada (aprenentatge), la visita i la recaptada (serveis). Els centres escolars poden escollir fer-les totes o centrar-se exclusivament en una o dues. D'altra banda, ofereix un ventall d'activitats relacionades amb les diferents temàtiques que treballa el BA, que l'escola pot utilitzar com a complement a la Campanya en si, amb l'ajuda dels voluntaris o de manera autònoma. La campanya s'adapta molt bé a les necessitats dels centres escolars, com demostra la seva fidelitat any rere any.

Al començament de la campanya es va realitzar la difusió entre els centres escolars que tenien algun vincle amb les persones del Banc: les escoles dels néts, dels fills, centres on treballava algun familiar com a professor, etc. A poc a poc, es va voler créixer en nombre d'escoles i es va començar a trucar als centres escolars per tal de concertar una visita amb l'equip docent per explicar-los la proposta educativa que s'ofertava. Així va començar la Campanya Escoles del Banc dels Aliments. L'any 2005 ja eren prop de 120 centres participants, una xifra engrescadora i significativa: aquest projecte estava donant els seus fruits i les escoles estaven motivades a continuar amb aquesta experiència.

Durant els últims anys, s'ha establert una relació de partenariat força consolidada amb moltes escoles. La participació s'ha mantingut en una mitja de 100 centres per any que recullen al voltant de 30.000 Kg d'aliments en les recaptades que realitzen. El recompte de 2008 és de 96 centres participants, 35.134 Kg d'aliments recollits, 84 xerrades i 48.275 alumnes participants a la campanya.

XERRADA	L'aprenentatge des de l'experiència d'un dels voluntaris del Banc dels Aliments de Barcelona..
RECAPTA	Recollida d'aliments de primera necessitat per a aquelles persones de Barcelona que no tenen recursos suficients.
VOLUNTARI PER UN DIA	Ser voluntari per un dia per col·laborar amb les tasques de magatzem.

La xerrada

Aquesta primera activitat té com a objectiu donar a conèixer el Banc dels Aliments de Barcelona i conscienciar per la lluita contra el malbaratament. Els continguts que es treballen durant l'explicació, que té una durada d'uns tres quarts d'hora, són la definició de pobresa i les dades relacionades amb aquest tema a nivell mundial, de Catalunya i de Barcelona. S'explica als alumnes la relació entre les riqueses a nivell mundial i com es reparteixen entre la població del planeta, introduint el tema del malbaratament i sobretot fent incís en l'alimentari. Es procura conscienciar l'alumnat i donar-los pautes per actuar (recapta). Durant la xerrada, també s'explica com funciona el Banc, les donacions, les entitats, el programa de la UE i, sobretot, la importància del paper del voluntari, ja que al Banc dels Aliments de Barcelona hi participen més de 60 persones de manera altruista. La xerrada es complementa amb la projecció d'una presentació en Power Point que faci-

ta la comprensió de les dades que aporta el voluntari o voluntària i amb el suport dels díptics de la campanya que es reparteixen durant la trobada.

Aquesta sessió la duu a terme un *xerraire*, un dels voluntaris encarregats de la Campanya Escoles que explica en primera persona les seves vivències. Quan arriba un nou xerraire a la Campanya se'l va introduint a poc a poc dins les tasques que es realitzen. Se li adjudiquen unes quantes escoles perquè comenci a establir-hi relació i es vagi habituant a aquesta interacció. Durant un temps, acompanyarà altres xerraires durant les explicacions, fins que es trobi amb ganes de provar-ho. A poc a poc, s'anirà fent responsable de més escoles i realitzant-hi les xerrades.

L'aprenentatge es pot complementar amb altres propostes que es poden realitzar de manera autònoma o amb el suport dels voluntaris. Un d'ells és el Joc del Banc dels Aliments de Barcelona, un joc de taula creat per donar a conèixer el Banc i treballar qüestions del currículum escolar com la nutrició o la salut. Per altra banda, també es disposa d'una proposta titulada *Podem escollir el camí?* elaborada per l'Institut Municipal d'Educació i l'Escola de Consum, que treballa i proposa reflexions quant a temes d'Educació per la Ciutadania. Finalment, el Banc també proposa una sèrie de dinàmiques que promouen la reflexió sobre la pobresa al món, donant peu a la solidaritat.

La recapta

La recollida d'aliments té com a objectiu principal la participació de l'alumnat en una acció en la qual no importa tant el que es recull com la conscienciació que aquella recapta és necessària perquè hi ha gent a la nostra ciutat que passa gana.

Normalment es realitza després de la xerrada i es proposa al centre dur a terme una recapta d'aliments de primera necessitat. Es pretén implicar l'alumnat, les seves famílies i el personal docent, i acostuma a tenir una durada d'una setmana, que es pot allargar si l'escola ho sol·licita. Se'ls facilita el material necessari per dur-la a terme: caixes, díptics, pòsters... i se'ls dona instruccions per quan el BA passi a recollir els aliments. En general, la recapta es realitza dins del centre escolar però hi ha escoles que porten la campanya més enllà, surten al barri i impliquen els veïns en la recollida d'aliments, per exemple, demanant a les portes dels supermercats als clients que van entrant. D'aquesta manera, tota la comunitat educativa es fa partícipa de la campanya.

Realitzar la recapta fora de l'escola implica que aquesta ha d'estar molt ben preparada. Fer sortir els alumnes al carrer perquè parlin amb els veïns representa una gran responsabilitat i és per això que cal una bona organització. Els alumnes que hi participen han d'estar preparats i conscienciats de la tasca que realitzaran i han de tenir nocions bàsiques d'habilitats socials, de comunicació i de treball en equip. És molt comú que es trobin avergonyits abans del contacte directe amb les persones del barri, però a mesura que passa l'estona agafen seguretat en ells mateixos. Per altra banda, la recapta estableix relacions interpersonals entre els companys, amb els professors, amb mares i pares, amb els veïns del barri, amb els voluntaris del Banc dels Aliments, amb les entitats receptores... i per tant la recapta és més que recollir uns quants quilos de menjar, posa en joc molts aprenentatges igual d'importants que el servei que realitzen.

Voluntaris per un dia

La visita és important perquè els alumnes acabin de lligar tot el que han après i completin aquest aprenentatge amb el servei de fer de voluntaris per un dia al Banc dels Aliments de Barcelona. A part de fer-los un recorregut per les instal·lacions i conèixer en primera persona els voluntaris i les entitats que aquell dia recullen aliments, els estudiants hauran de realitzar una de les tasques pròpies del dia a dia del Banc: l'elaboració de lots. Els aliments arriben al Banc sobre grans palets que impedeixen un bon repartiment i, per tant, els aliments s'han d'encapsar en menors quantitats. El treball en equip és imprescindible per aconseguir un bon resultat. Un dels voluntaris de magatzem els explica tot el procés, com es munten les caixes de cartró, quants quilos ha de contenir d'un mateix aliment, com s'han de tancar les caixes, com s'han de marcar amb el codi correspo-

ment al menjar que conté i com es col·loca sobre el palet perquè aquest es pugui manipular sense problemes. S'explica també als alumnes qui seran els receptors d'aquelles caixes, les entitats benèfiques, per tal que coneguin el perquè del seu esforç i tingui sentit. És una feina adequada a moltes edats perquè no té una gran complexitat però que resulta vital en la tasca diària del Banc.

Resultats de la darrera campanya⁴	
Escoles participants	96
Alumnes participants	48.275
Xerrades impartides	84
Oients de les xerrades	5.097
Visites al Banc dels Aliments	15
Alumnes voluntaris per un dia al Banc	572
Voluntaris dinamitzadors de les visites	6
Voluntaris per a tasques de logística	16
Voluntaris per impartir xerrades	15
Pòsters repartits a les escoles	1.111
Caixes repartides a les recaptas	1.903
Díptics repartits durant la Campanya Escoles	31.670

Experiències

A continuació us oferim una mostra d'experiències⁵ del programa Campanya Escoles del Banc dels Aliments. Les quatre experiències que expliquem a continuació presenten diferents possibilitats d'APS: la primera d'elles és la campanya de recollida d'aliments de l'Escola Sant Miquel on la comunitat educativa pren un protagonisme especial. La segona és l'Escola Reina Violant, en aquest cas destaquem el servei realitzat pels alumnes de cinquè de primària, un document en Power Point per als voluntaris del Banc dels Aliments de Barcelona. Tot seguit veurem l'experiència de l'Escola Súnion, en què destaca l'organització dels alumnes i la seva implicació en projectes socials, concretament amb el Banc dels Aliments. Finalment, tanquem la secció d'experiències amb l'Escola Salesians de Rocafort, que després de participar en la campanya dirigida per Catalunya Ràdio, "Atipem el Tió", va realitzar una visita al Banc d'Aliments fent de voluntaris per un dia.

Escola Sant Miquel

L'Escola Sant Miquel de Barcelona realitza cada curs, des de ja fa molts anys, la Campanya del Quilo. Destaco aquesta experiència perquè els resultats que obté any rere any són molt bons i van millorant. El darrer curs han recollit 4.800 Kg d'aliments en una setmana, realitzant la campanya en dues etapes: la recollida d'aliments per part dels membres de l'escola –alumnes, família i personal docent– i la recapta davant dels supermercats del barri.

⁴ Les dades són de la campanya 2008-2009.

⁵ Aquest article s'ha realitzat a partir de les dades obtingudes en un treball etnogràfic dut a terme durant el curs 2008-2009 per mitjà de l'observació i la participació en els diferents moments del procés.

La precampanya comença enviant una circular a les famílies informant que l'última setmana del primer trimestre, coincidint amb dates nadalenques, es durà a terme la recollida d'aliments de primera necessitat i que, divendres i dissabte, es realitzarà la difusió als supermercats. La circular va acompanyada d'una autorització que han d'omplir els pares i mares dels alumnes de primària perquè puguin participar durant les jornades als súper. El Pare Molina, coordinador de la campanya, s'encarrega de posar-se en contacte amb els supermercats i informar-los que aquest any tornen a anar-hi els alumnes a recollir aliments per als més necessitats. Paral·lelament informa al Banc dels Aliments de Barcelona que es torna a fer l'activitat i demana el material necessari: pòsters, díptics i caixes per empaquetar els aliments.

Arribat el dia s'inicia la campanya. De dilluns a divendres, els alumnes, les seves famílies i el personal docent porten els aliments acordats per fer les donacions, que s'emmagatzemen dins les caixes que donaran al Banc dels Aliments. La segona etapa de la recapta es duu a terme entre divendres a la tarda i dissabte al matí. Alumnes de primària i secundària, organitzats en petits grups (d'entre 5 i 10 nens i nenes) es col·loquen davant dels supermercats assignats. Tenen unes instruccions bàsiques: quan arriben al súper han d'avisar l'encarregat que ja hi són; han d'agafar dos carros, un per anar omplint i l'altre per fer els trajectes fins a l'escola; han de ser respectuosos amb els clients que entren a comprar, parlar-los amb educació i explicar-los qui són i per què es volen aquests aliments; han de tenir cura del material i només repartir-lo als clients que entren a comprar.

Els nervis surten abans de començar, mentre se situen al seu lloc van practicant el discurs que utilitzaran per convèncer les persones que entraran a comprar, es corregeixen entre ells i assagen l'entrega del díptic. El contacte amb els clients esdevé molt fluid i fàcil, molts d'ells ja coneixen la campanya i pregunten quin tipus de menjar volen que comprin, altres s'aturen i pregunten a qui va destinat aquell menjar, en general la rebuda és molt bona i els resultats positius, en poca estona el carro ja és ple i s'ha de portar a l'escola. Allà, mares i pares estan classificant el que han portat altres grups. S'ha habilitat el menjador del centre per poder organitzar les donacions i es classifiquen els aliments segons el tipus.

S'acaba la recapta dissabte al migdia. En aquest moment, després de classificar els aliments dels últims carros, es carrega tot als cotxes i mares i pares ho porten a diferents entitats benèfiques. Per a elles és una gran ajuda perquè atenen moltes persones en situació de precarietat i una recollida com aquesta els facilita molt la seva tasca durant un temps. L'agraïment que demostren els responsables d'aquestes entitats, m'expliquen els pares, és increïble, i per això continuen fent la campanya any rere any.

Els alumnes del Sant Miquel que col·laboren amb la campanya anant als supermercats no realitzen un aprenentatge formal previ, però sí que es poden assenyalar diferents aprenentatges no formals. Com que estan organitzats en petits grups, han de saber treballar en equip i portar un ordre per tal de no abordar els clients tots alhora, però també treballen amb els adults que estan organitzant el menjador i amb els clients dels supermercats, per tant, estableixen relacions intergeneracionals; aprenen habilitats comunicatives perquè han de saber expressar en molt poc temps la importància que té, per exemple, la donació d'un quilo d'arròs; per poder conscienciar la gent del carrer de la situació precària de moltes persones, primer han hagut de conscienciar-se ells i, per tant, haver fet una reflexió personal que els impulsi a voler ajudar altres ciutadans que ni tan sols coneixen. Quant al servei, aquest curs 2008-2009 han recollit 4.800 Kg d'aliments, que han permès l'alimentació d'algunes famílies durant un temps, i els alumnes en són conscients. Cal destacar, per altra banda, l'ambient de complicitat que es respira entre els alumnes, el Pare Molina i els pares i mares.

CEIP Reina Violant

L'escola Reina Violant, durant el darrer curs, va realitzar una activitat d'aprenentatge servei molt interessant i completa. Aprofitant la visita d'un dels voluntaris del Banc dels Aliments que hi va anar a explicar com funciona el Banc i la lluita que duu a terme contra

el malbaratament, la mestra va engegar un projecte per presentar a la Setmana de la Solidaritat i que, a més, fos un material d'acompanyament a les xerrades del Banc dels Aliments.

Després de la visita del voluntari del Banc, els alumnes de 5è de primària, utilitzant les noves tecnologies, van continuar investigant i buscant informació sobre temes de solidaritat i d'alimentació al món. L'objectiu de la mestra era el d'utilitzar l'eina d'Internet i el programa Power Point per crear una presentació que donés suport a les visites del Banc als centres escolars. Tres grups d'alumnes d'aquesta classe van fer les presentacions.

La culminació d'aquest projecte va constar de dos actes. El primer, la presentació dels Power Point als companys de l'escola dins de la Setmana de la Solidaritat, on tots els cursos presenten els seus treballs. Aquesta activitat ja és una forma d'aprenentatge servei, ja que els alumnes s'expliquen entre ells el que han après durant la setmana a través de les investigacions realitzades i permet l'aprenentatge entre iguals. El segon acte va ser l'entrega directa al voluntari del CD amb els treballs realitzats. Aquest regal va ser una grata sorpresa per als voluntaris del Banc dels Aliments, que van estar molt agraïts pel temps dedicat i la feina feta per aquests alumnes.

En aquesta experiència, l'aprenentatge i el servei queden ben palesos. La classe de 5è de primària de l'escola Reina Violant va considerar que una de les necessitats del Banc d'Aliments era tenir un suport visual per acompanyar les visites. A partir d'aquí, van pensar a fer aquests documents. Per poder fer les presentacions en Power Point, els alumnes van haver de trobar informació, classificar-la i triar la que més els interessés, i aprendre com és la recerca en l'entorn d'Internet i com funciona el programa Power Point, a més de saber condicionar la presentació pensant en els usuaris i els destinataris, el temps que pot durar i l'estètica de les diapositives. Quant al servei, l'objectiu d'aquest treball era crear un document que donés suport als voluntaris del Banc que van a fer les xerrades a les escoles i així es va fer, culminant-ho amb l'entrega personal al voluntari. Destacar el fet que en tot moment els alumnes tenien present l'objectiu de la seva feina i que aquesta seria d'utilitat per a algú que a més coneixien, el voluntari del Banc. Això suposa un grau més de motivació per realitzar una feina ben feta i amb sentit. Per altra banda, destacar també l'altre servei que es va donar, l'explicació als companys de la feina realitzada durant la Setmana de la Solidaritat. Aquesta activitat també s'inscriu en la metodologia de l'APS, ja que fer la presentació a la resta de companys de l'escola implica l'aprenentatge entre iguals.

Escola Súnion

L'Escola Súnion ofereix als seus alumnes l'oportunitat de formar part del grup Eco-Súnion, que promou iniciatives i activitats de compromís amb l'entorn, que impliquen l'aprenentatge i la vivència de noves experiències als alumnes. Aquest grup el formen alumnes voluntaris de tots els cursos, i la tasca que duen a terme és la d'organitzar activitats de caire social i sensibilitzador: campanyes, actuacions, sortides, exposicions, xerrades, amb el suport i assessorament dels professors de l'Escola. Eco-Súnion té com a objectiu formar els nois i noies perquè de manera autònoma potenciïn una especial sensibilitat per als problemes socials i ambientals del nostre entorn, alhora que aprenen a organitzar-se i gestionar els recursos dels quals disposen.

Durant aquest curs han promogut, entre altres, campanyes amb Intermón Oxfam, el Somni dels Nens, Projecte Sàhara, i una amb el Banc dels Aliments de Barcelona, que porten a terme cada any des de ja fa uns quants anys, i el repte de la qual és aconseguir recaptar com a mínim un quilo per alumne del centre.

Normalment, el grup Eco-Súnion es reuneix els divendres al migdia i és en aquestes estones quan decideixen la propera campanya, com l'organitzaran, com realitzaran la difusió, de quin material disposaran, entre altres qüestions. Per preparar la campanya del Banc dels Aliments, van demanar una xerrada per poder-se informar i conèixer de primera mà les necessitats reals del Banc. Després, es van trobar un divendres per concretar com farien la campanya de recollida dels aliments. Unes components del grup portaven

preparada una balança elaborada amb cartolines de colors que permetria portar el recompte dels quilos recollits. Durant aquesta reunió van fer cartells amb els noms dels aliments que demanaven per a la donació i juntament amb la balança els van penjar en una paret de vidre al hall de l'escola, on tothom ho podia veure. Sota els cartells van col·locar una taula amb informació sobre el Banc dels Aliments de Barcelona i les caixes per deixar els aliments. Van acordar que la difusió es duria a terme el dilluns següent a tots els cursos de l'escola i que ells s'encarregarien d'explicar-ho als companys i companyes.

En aquesta experiència els beneficiaris de l'activitat d'aprenentatge servei són els alumnes voluntaris del grup Eco-Súnió. Ells són qui duen a terme tota la campanya, de forma autònoma, sempre amb el suport dels professors de l'escola. Organitzen la campanya des del principi fins al final, treballant les habilitats socials, comunicatives, el treball en equip, la planificació i la logística. Es preparen amb la recollida d'informació a través de la xerrada i amb el material informatiu que proporciona el Banc. I el servei és clar: la preparació d'una campanya de recollida d'aliments per ajudar a cobrir les necessitats alimentàries de ciutadans que viuen en situació de precarietat.

Col·legi Salesians de Rocafort

Catalunya Ràdio en col·laboració amb el Banc dels Aliments de Barcelona va muntar per Nadal una campanya anomenada "Atipem el Tió". Es va construir un tió gegant que s'havia d'alimentar amb productes de primera necessitat que posteriorment es donarien al Banc dels Aliments. L'últim dia es feia el ritual de fer "cagar" el tió amb nens i nenes de Barcelona.

La crida per atipar el tió es va fer a particulars i a centres escolars i un dels que va participar va ser els Salesians de Rocafort de Barcelona. Personal docent del centre va conèixer la campanya a través de la ràdio i van decidir engegar una campanya de recollida d'aliments per dur-los al tió. Van implicar alumnes, que de manera voluntària van col·laborar en l'organització i logística de la recaptació. Durant els dies que va estar en acció el Tió gegant, l'escola es va encarregar de portar els aliments fins allà.

Més tard, un cop passades les vacances de Nadal, els professors van voler premiar la feina realitzada pels voluntaris que van participar a la campanya i van concertar una visita amb el Banc dels Aliments per fer de voluntaris per un dia. L'experiència va ser tot un èxit. El grup estava compost per alumnes de diferents cursos, fet que va potenciar les relacions intergeneracionals. Es va dividir el grup en dos per facilitar el treball, mentre un visitava les instal·lacions l'altre es disposava a ser voluntari per un dia.

Al magatzem van estar amb un dels voluntaris que normalment hi treballa, de seguida va saber captar la seva atenció, cosa que no va ser difícil atesa la gran disposició amb què havien arribat. Se'ls va explicar que els aliments que arriben al Banc estan empaquetats de tal manera que dificulta la seva entrega a les entitats, per aquesta raó generalment es preparen lots d'aliments de dimensions més petites i aquesta és una feina manual que realitzen els voluntaris del magatzem.

Tenien muntada una taula amb el material, les caixes de cartró plegades, cintes adhesives per tancar les caixes, retoladors per marcar el codi i finalment unes enormes caixes plenes de menjar procedents d'una gran donació d'una empresa de Barcelona. La seva feina va consistir a fer les caixes ja que arriben plegades, classificar el menjar de la donació per tipus: torrons, bombons, embotits... col·locar-los a les caixes petites, tancar-les, marcar-les amb el codi corresponent (per saber després quin tipus de menjar hi ha a l'interior) i finalment col·locar les caixes correctament sobre els palets. Al cap d'una estona els grups es van intercanviar l'activitat.

Fer de voluntari per un dia implica conèixer la realitat del Banc en primera persona. Durant la visita poden veure les persones de les entitats que vénen a recollir els aliments que tenen adjudicats, coneixen en persona els voluntaris que diàriament treballen de forma altruista per una causa solidària en la qual creuen, veuen en directe el funciona-

ment del magatzem, coneixen els departaments en què es divideix el Banc i observen la feina que es realitza a les oficines. Fent de voluntaris per una dia també adquireixen coneixements sobre el funcionament d'un magatzem i temes de logística, aprofundeixen en el treball en equip, reforcen els vincles personals amb els seus companys i d'altres cursos, tenen un intercanvi intergeneracional amb els voluntaris del Banc i, en definitiva, realitzen una feina que és imprescindible per poder fer l'entrega posterior d'aliments a les entitats receptores.

La Campanya Escoles i l'APS

Totes les experiències que hem explicat i la resta que hem pogut estudiar presenten característiques en comú, les d'un projecte d'APS. Aquestes activitats es dissenyen per poder cobrir unes *necessitats* socials existents, normalment a l'entorn del centre escolar, en aquest cas una part de la població de Barcelona que no disposa dels recursos necessaris per cobrir una alimentació bàsica. Per poder fer front a aquestes necessitats, s'estableixen relacions de *partenariat* entre el centre escolar i les entitats socials que es dediquen a aquesta tasca. Els alumnes per poder actuar davant d'aquestes necessitats es formen realitzant un *aprenentatge* focalitzat en continguts relacionats amb el seu objectiu, i aquest es complementarà durant el *servei* on aplicaran el que han après i reforçaran i adquiriran nous valors personals. Finalment, recordar que l'*aprenentatge servei* és una metodologia educativa que fomenta la participació activa de l'alumnat, cosa que afavoreix l'*aprenentatge*.

El Banc dels Aliments neix amb l'objectiu de cobrir la necessitat bàsica de l'alimentació a una part de la població que no disposa dels recursos necessaris per poder portar una dieta equilibrada i suficient, malgrat que la indústria alimentària llença a diari tones de menjar comestible. Per tant, el Banc pren la funció de pont solidari per lluitar contra el malbaratament alimentari i recupera els excedents produïts per les empreses i gestiona la seva distribució entre el col·lectiu de persones necessitades de manera justa i gratuïta.

Per poder expandir la lluita contra el malbaratament alimentari el Patronat del Banc dels Aliments de Barcelona va incentivar l'elaboració d'una proposta educativa per portar-la als centres escolars de Barcelona per conscienciar i sensibilitzar les noves generacions sobre la situació de precarietat que viuen moltes persones a la nostra ciutat. Aquesta, al llarg del temps, ha esdevingut una proposta d'*aprenentatge servei* molt interessant. En un principi només s'oferien les xerrades però a poc a poc s'han anat incorporant noves activitats que permeten dur a terme un servei a la comunitat molt necessari.

Les xerrades són part de l'*aprenentatge* que proporciona el Banc. Les realitzen els voluntaris explicant la seva vivència al Banc dels Aliments i l'objectiu és sensibilitzar els estudiants perquè actuïn davant del malbaratament, tant l'alimentari com qualsevol altre. Durant la xerrada es pretén transmetre una sèrie de valors en què es basa el Banc i que comparteix amb molts ciutadans, com la solidaritat, la responsabilitat, l'austeritat, l'amistat, entre molts altres. Aquest *aprenentatge* es pot complementar amb diferents activitats que ofereix el Banc i propostes didàctiques. Per altra banda, els centres escolars que ho vulguin, poden completar les xerrades amb activitats proposades per ells mateixos i incorporant altres coneixements com hem pogut observar a l'experiència del Reina Violant, on els alumnes de 5è van realitzar un treball d'investigació i recerca sobre el Banc dels Aliments incorporant l'ús de les noves tecnologies.

El Banc dels Aliments es converteix en un espai de servei en dos moments. Un durant la recaptació d'aliments als centres escolars i l'altre dins les mateixes instal·lacions del Banc, on els nens i nenes poden fer de voluntaris per un dia. La primera permet dur a terme un servei a distància, ja que els aliments van a parar a les entitats després de ser gestionats pel Banc; realitzar-la requereix organització per part del centre escolar, personal docent i alumnes, es treballa en equip i si la recollida es porta a fora de l'escola, es treballen habilitats socials i comunicatives, organitzatives i logístiques. L'activitat de voluntariat per un dia es duu a terme dins les mateixes instal·lacions del Banc dels Aliments, al magatzem. Es proposa als alumnes de participar en l'elaboració dels lots que s'enviaran a les enti-

tats. Aquesta activitat necessita de bona coordinació entre els estudiants i també amb els voluntaris del Banc, el treball en equip és fonamental, igual que la comunicació. Destacar que durant la visita al Banc, els alumnes poden veure les persones de les entitats encarregades d'anar a buscar els aliments i això permet prendre consciència de qui són els destinataris i la feina, llavors, pren sentit. L'escola Súnion, a través del grup Eco-Súnion, realitza una recaptada interna d'aliments i s'organitzen de forma autònoma (amb el suport dels professors) per dur a terme la campanya. S'ocupen des de la demanda de material, fins a la logística d'informació als companys, decoren el hall de l'escola i preparen l'entrega de les caixes al Banc dels Aliments. Aquesta tasca requereix planificació, treball en equip, anticipació a imprevistos, habilitats socials i capacitat comunicativa.

Una bona relació amb una escola o institut requereix que entre el voluntari del Banc dels Aliments i la persona responsable de l'escola existeixi bona comunicació i voluntat de treballar conjuntament; si això es dona, la campanya es realitza de manera molt fluida i fàcil. Les relacions de partenariat són fonamentals per aconseguir una bona activitat d'aprenentatge servei: actuar sobre els mateixos valors, per uns objectius comuns, aportant iniciativa des de totes les parts, definint clarament unes necessitats i preparant adequadament el servei per cobrir-les. Aquestes relacions enriqueixen el creixement personal dels alumnes, que surten de les parets de l'escola, veuen altres realitats i participen en activitats que ajuden altres persones. L'escola Sant Miquel és un bon exemple de partenariat. El Pare Molina fa de nexa entre l'escola, el Banc dels Aliments, els alumnes i les seves famílies, els supermercats del barri, els veïns i algunes entitats benèfiques de Barcelona. La seva presència és fonamental per aconseguir el que fan, una gran campanya de recollida d'aliments. Disposició, iniciativa, proximitat, són qualitats que ha de tenir un bon partenaire.

El Banc dels Aliments de Barcelona és un espai idoni per realitzar propostes d'aprenentatge servei. Des d'allà s'ofereix una bona campanya que permet flexibilitat als centres escolars i, a més, es dona la possibilitat d'ampliar els coneixements amb altres activitats. Però no s'acaba aquí, el Banc dels Aliments de Barcelona està obert a noves propostes, a participar en campanyes pròpies de les escoles col·laborant en el possible, oferint els seus espais per dur a terme activitats educatives relacionades amb ells i, també, posar en contacte entitats receptores d'aliments amb escoles, instituts, esplais o altres centres perquè estableixin relacions directes i es puguin ajudar mútuament.